

**TOSHKENT DAVLAT
IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

**2021-YIL
25-NOYABR**

**YANGI O‘ZBEKISTONDA
MOLIYA-BANK, BYUDJET-SOLIQ,
BUXGALTERIYA HISOBI VA
AUDIT SOHALARINI YANADA
RIVOJLANTIRISHNING
DOLZARB MASALALARI**

**XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI
MAQOLALAR TO‘PLAMI**

TOSHKENT – “IQTISODIYOT” – 2021

UO'K 658.114.45(100)

KBK 65.050.2

“Yangi O‘zbekistonda moliya-bank, byudjet-soliq, buxgalteriya hisobi va audit sohalarini yanada rivojlantirishning dolzarb masalalari”.

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar to‘plami (2021-yil 25-noyabr). – T.: “IQTISODIYOT”, 2021. – 600 b.

Ilmiy-amaliy anjuman tezislari to‘plamiga magistrantlar, ilmiy tadqiqot ishlarini olib borayotgan izlanuvchi va tadqiqotchilar, mazkur soha mutaxassislari hamda professor-o‘qituvchilarning ilmiy ishlari kiritilgan.

Ushbu ilmiy-amaliy anjumanning asosiy maqsadi yangi O‘zbekistonni yanada liberallashtirish, moliya-bank, byudjet-soliq, buxgalteriya hisobi va audit sohalarini rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish hisoblanadi.

To‘plamda O‘zbekistonda moliya-bank, byudjet-soliq, buxgalteriya hisobi va audit sohalarini rivojlantirish istiqbollari, unda har bir soha faoliyatini yanada rivojlantirish va raqobat muhitini qo‘llab-quvvatlash kabi dolzarb masalalar yoritilgan bo‘lib, u professor-o‘qituvchi, ilmiy izlanuvchi, tadqiqotchi hamda magistrantlarning ilmiy izlanishlarida foydali bo‘ladi.

<i>Mas’ul muharrir</i>	–	<i>PhD., dots. U.R. Xalikov</i> <i>t.f.d., prof. K.Sharipov</i> <i>i.f.d., prof. M.Eshov</i>
<i>Tahrir hay’ati:</i>		<i>i.f.d., prof. A. Burxanov</i> <i>i.f.d., dots. N. Abdusalomova</i> <i>i.f.d., dots. X. Xudoyqulov</i> <i>i.f.d., dots. B. Tuxliev</i> <i>i.f.d., dots. N. Xajimuratov</i> <i>i.f.n., dots. A. Ayubjonov</i> <i>i.f.n., prof. Sh. Ergasheva</i> <i>i.f.d., dots. A. Turaev</i>
<i>Taqrizchilar:</i>		<i>i.f.d., prof. S. Elmirzaev,</i> <i>i.f.d., prof. D.Raxmonov</i>

Mazkur to‘plamga kiritilgan maqola va tezislarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlar sanasining to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

ISBN 978-9943-7329-6-4

© “IQTISODIYOT”, 2021

<i>Omanov S. Q.</i>	Ishlab chiqarish xarajatlari auditorlik tekshruvini tashkil qilish.....	462
<i>Tulovov E. T.</i>	Qurilish tashkilotlarida auditing o'ziga xos xususiyatlari.....	464

5-YO'NALISH. YANGI O'ZBEKISTONDA STATISTIKA NAZARIYASI VA AMALIYOTINI YANADA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

<i>Kalonov M. B.</i>	The role and impact of enterprises, production organizations and taxes in the development of the economy budget in the Republic of Uzbekistan	469
<i>Абдувоҳидов А. Маҳаммадиев М.</i>	Рақамлашган иқтисодиётда меҳнат бозорининг статистик масалалари	473
<i>Karrieva Y.K.</i>	Ways of development of innovative logistics in Uzbekistan.....	476
<i>Лейберт Т.Б. Халикова Э.А. Волкова В.Н.</i>	Сравнительный анализ методов калькулирования себестоимости продуктов переработки нефти.....	479
<i>Лейберт Т.Б. Ковязин Д.С.</i>	Анализ нефинансовых показателей компании в условиях цифровой экономики.....	484
<i>Аюбжонов А.Х.</i>	Статистик маълумотлар очиқлиги ва шаффофлиги барқарор ривожланиш гарови.....	486
<i>Шильдт Л.А. Резина М.Ф.</i>	Необходимость и противоречия внедрения цифровизации и автоматизации аудита	490
<i>Руднева Ю.Р.</i>	Современные аспекты прогнозирования валютного курса.....	492
<i>Sattoriy F. A.</i>	The importance and features of management in small and medium-sized businesses and entrepreneurial activity.....	495
<i>Набиходжаев А.А.</i>	Инфляция–пул–кредит сиёсатида баҳо берувчи кўрсаткич.....	500
<i>Маматкулов Б.Х.</i>	Ўзбекистон республикаси статистика амалиётида фермер хўжаликлари статистикасини ривожлантириш истиқболлари.....	502
<i>Умарова М. Мўминов А.</i>	Нисбий нархлар нима?	505

ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI AUDITORLIK TEKSHRUVINI TASHKIL QILISH

S. Q. Omanov,
TDIU, tayanch doktorant

Hozirgi paytda ishlab chiqarish tarmog'idagi mavjud xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning huquqlari beqiyos kengaytirilgan, ayni paytda xo'jalik muammolari natijasi yuzasidan javobgarligi oshirilgan. Ularda quyidagi muhim masala, ya'ni xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'z xarajatlarini o'z daromadlari bilan qoplash, o'zini-o'zi mablag' va moddiy resurslar bilan ta'minlash, xo'jalikning kengaytirilgan takror ishlab chiqarishlari, o'zini moliyalashtirishning nihoyat keng demokratiya asosida boshqarish ko'ndalang qo'yilgan ijtimoiy ishlab chiqarishni jadal sur'atlar bilan rivojlanishini ta'minlashda amalga oshiriladigan xo'jalik nazorati katta ahamiyatga ega.

Keyingi yillarda qabul qilingan qonun va nizomlar hamda huquqiy-me'yoriy hujjatlar iqtisodiyotimizning barcha korxonalar tashkilot va xo'jaliklarda nazorat va audit ishlarini yaxshilashga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-sentabrdagi O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida PQ-3946-son qaroriga muvofiq ishlab chiqilgan, unga ko'ra 2020-yil 1-yanvardan boshlab auditorlik tashkilotlari auditorlik faoliyatini faqat Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi tomonidan nashr etiladigan auditning xalqaro standartlari asosida amalga oshirilishi belgilab qoyilgan. 159

Auditorlik faoliyati deganda – auditorlik tashkilotlarining auditorlik xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha tadbirkorlik faoliyati. 160

Ishlab chiqarish xarajatlari auditining vazifalari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- ishlab chiqarish xarajatlarini ularning mohiyatini ochib beruvchi mezonlariga mos ravishda hisobga olinganligini tekshirish,
- ishlab chiqarish xarajatlarini to'g'ri turkumlangan va guruhlarga to'g'ri ajratilganligini tekshirish,
- ishlab chiqarish xarajatlarini to'g'ri, o'z vaqtida va tegishli boshlang'ich hujjatlar bilan rasmiylashtirilganligini tekshirish,
- ishlab chiqarish xarajatlari bo'yicha moddiy javobgar shaxslarning hisobotlari, ma'lumotlari va hisob ma'lumotlarini to'liq uyg'unligini tekshirish,
- tugallangan ishlab chiqarish xarajatlarini to'g'ri va o'z vaqtida tayyor mahsulotlar (ishlar, xizmatlar) tannarxiga kiritilganligini tekshirish,
- tugallanmagan ishlab chiqarishga to'g'ri keladigan xarajatlarni to'g'ri va o'z vaqtida hisobga olinganligi, buning uchun ularni belgilangan muddatlarda qayta ro'yxatdan o'tkazilganligi, uning natijalari to'g'ri hisobga olinganligi va hisoblanganligini tekshirish,
- tannarxning oshib ketishiga sabab bo'luvchi chiqimlarni vujudga kelish sabablari va aybdorlarini topish, bunday chiqimlarga yo'l qo'ymaslik uchun moddiy javobgar shaxslar faoliyatini doimiy nazorat qilish kerakligi to'g'risida ko'rsatmalar berish,

159 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-sentabrdagi O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida PQ-3946-son qarori.

160 O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-fevraldagi auditorlik faoliyati to'g'risidagi O'RQ-677 son qarori.

– mavjud ishlab chiqarish zahiralari va vositalaridan unumli foydalanish ustidan nazorat o'rnatish,

– ishlab chiqarish xarajatlarini soliq solish bazasi ob'ekti sifatida to'g'ri shakllanishi va u tannarx sifatida soliq bazasiga ta'siri darajasini muhimligini aytib o'tish.

Buxgalteriya balansining tugallanmagan ishlab chiqarish summasi Bosh kitobda "Asosiy ishlab chiqarish xarajatlar" schyotining oxirgi qoldiq summasi bilan uyg'unligini tekshiramiz. Agarda bu ikki summa bir biriga teng bo'lsa, chetlanish mavjud emas.

Ma'lumki, Bosh kitob yil davomida yuritiladi va unga har oyda jurnal–order va qaydnomada yig'ilib borilgan bir oylik summasi yoziladi. Bosh kitobga har oyda yozilgan summani shu oylarda yuritilgan jurnal–order va qaydnoma bilan solishtiriladi.

Jurnal–order va qaydnomadagi summalarni har bir operatsiyalar bo'yicha boshlang'ich hujjatlar bilan solishtiriladi. Masalan: materiallar hisoboti, ish haqi hisob–kitoblari, ajratmalar hisob–kitobi, amortizatsiya hisob–kitobi, schyot–fakturalar, dalolatnomalar.

Tekshirish natijalari tegishli oraliq va yig'ma jadvallar ko'rinishida rasmiylashtiriladi. Tayyor mahsulotni ishlab chiqarish va sotish jarayonida mijozlarga tovar va xizmatlarga egalik qilish huquqi o'tkazilishi to'g'risida qaror qabul qilinadi. Bu jarayon mijozning taklifidan boshlansa, tovar va xizmatlarni debitorlik qarz va pirovard natijada naqd pul mablag'iga aylanishi bilan tugaydi.

Auditor auditning umumiy rejasini amalga oshirish uchun kerakli bo'lgan, rejalashtirilgan auditorlik tartibotlarining tavsifi, muddati va hajmini belgilovchi audit dasturini ishlab chiqishi va hujjatli rasmiylashtirishi lozim. 161

Umumishlab chiqarish xarajatlarning taqismlanish tartibi (ishlab chiqarish moddiy xarajatlarga yoki ishlab chiqarish ishchilarining ish haqiga mutanosib, me'yoriy stavkalar asosida va hokazo) xo'jalik yurituvchi sub'ekt hisob siyosatida tasdiqlanishi kerak.

"Tugallanmagan ishlab chiqarish" ko'rsatkichlari ishonchligi va xarajatlarni tayyor mahsulotga to'g'ri o'tkazish ham auditorlik tekshiruvidan o'tkaziladi. Kalkulyatsiya farqlari to'g'ri hisobdan chiqarilganligini aniqlash maqsadida tuzatish yozuvlarga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Bunda mahsulotni sotish davrida uning tannarxini oshiradigan yoki kamaytiradigan sun'iy ravishda yo'l qo'yilgan xatolar bo'lishi mumkin.

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobi holatini asosli baholash uchun barcha aniqlangan xatolarni, quyidagi ko'rsatkichlar: operatsiya mazmuni, hujjat nomi, hujjat tuzilgan sana va uning raqami, summa, schyot korrespondentlanishi, izohlar bo'lishi ko'zda tutilgan maxsus ishlab chiqilgan ro'yhatnomada qayd etish lozim. Izohda auditor xulosalarni va xatolarni bartaraf etish bo'yicha asoslangan takliflarni yozadi.

Xulosa qilib aytganda, ishlab chiqarish xarajatlari auditorlik tekshiruvi xo'jalik yurituvchi sub'ektlarda samaradorlikni oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirib daromadlarni ko'paytirishga xizmat qiladi.

YANGI O'ZBEKISTONDA MOLIYA-BANK, BYUDJET-SOLIQ, BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT SOHALARINI YANADA RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

*Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar to'plami
(2021-yil 25-noyabr)*

"IQTISODIYOT" – 2021

Mas'ul muharrir:

Sharipov K.A.

Muharrir:

Yaxshiyev H.T.

Musahhih:

Matxo'jayev A.O.

Sahifalovchi:

Adilova I.N.

Litsenziya raqami: №10-4286 14.02.2019. Bosishga 22.11.2021 da ruxsat etildi.

Bichimi 70x100¹/₁₆. Raqamli bosma usuli. «Arno Pro» garniturası.

Shartli bosma tabog'i 37,5. Adadi 20 nusxa.

«ZARAFSHON FOTO» XK matbaa bo'limida chop etildi.

100066, Toshkent sh. Islom Karimov ko'chasi, 49-uy.